

Andrzej Dyszak
Akademia Bydgoska
im. Kazimierza Wielkiego
w Bydgoszczy

Moda na złożenia z *auto* (*auto-*) i *tele* (*tele-*)

Wyrazy złożone z początkowym niesamodzielnym elementem obcym (takim, jak np. *auto* - gr. *autós* 'sam' i *tele* - gr. *téle* 'daleko') przez długi czas stanowiły nieliczną grupę i uważane były za nietypowe dla języka polskiego, ale już ok. 20 lat temu ich frekwencję obliczono na blisko 50% neologizmów [Grzegorzczkowska R., Puzynina J., 1984: 332]¹. Przyrost złożzeń z *auto-* i *tele-* obrazują wyniki porównania zawartości (w tym zakresie) ogólnych słowników języka polskiego opracowanych w różnym czasie. W SjpDor. nie notuje się takich złożzeń, jak: *autoafirmacja*, *autoagresja*, *autocenzura*, *autocharakterystyka*, *autodestrukcja*, *autofilia*, *autopoprawka*, *autorefleksja*, *autosyfon*, *teledacja*, *teledetekcja*, *teleelektronika*, które zawiera już SjpSzym. (dopiero w suplementcie do SjpDor. pojawiły się: *autokomentarz*, *autokontrola*, *autoparodia*, *autoregulacja*).

Obok odnotowywanych wyrazów, w których człony *auto-* i *tele-* prymarnie wskazują na związek drugiego członu odpowiednio ze znaczeniem 'sam' ('samo') i 'daleko', w przywołanych słownikach podawane są złożenia z *auto-* i *tele-*, które nawiązują do swojego greckiego rodowodu tylko sekundarnie – poprzez bezpośredni związek odpowiednio ze znaczeniem wyrazów *auto* ('samochód')² i *telewizja*³. I znowuż warto przywrócić się wynikom porównania zawartości słowników wydanych w odstępach czasowych. W SjpSzym. podane są następujące złożenia nie zapisane jeszcze w SjpDor.: *autocross*, *autodrabina*, *autokem-*

¹ Wśród członów, które tworzyły liczne serie rzeczowników, nie wymienia się tam jednakże cząstki *auto-* [zob. s. 406-407].

² W SjpSzym. ciąg *auto-* jest objaśniany tylko jako «pierwszy człon wyrazów złożonych, oznaczający: sam, własny; odpowiednik polskiego *samo-*, np.: *autogeneza*, *autorefleksja*, *autosugestia*», ale w Swjpdun. pojmuje się go dodatkowo jako «składnik wyrazów złożonych wnoszący znaczenia: samochodowy, (przeznaczony) dla samochodów, traktujący samochody jako obiekt czynności, np. *autoalarm*, *autonaprawa*, *automyjnia*».

³ Zob. definicję hasła *tele-* (w znaczeniu 2.) w SjpSzym. (z przykładami *teleabonent*, *telemekran*, *teleturniej*, *telekonkurs*). W SwoTok., a także w „Morfologii” [zob. Grzegorzczkowska R., Puzynina J., 1984: s. 407], człon *tele-* (w takich wyrazach, jak *telekonkurs*, *telemekamera*, *telemekino*, *telepajęczarstwo*, *telewizja*) uznawany jest za skrót wyrazów: *telewizyjny*, *telewizyjnie*, *telewizja* (w tym wypadku trzeba by mówić raczej o **skróceniu** odpowiedniego wyrazu, a nie o jego skrótce).

ping, autonaprawa, autopompa, teledysk, telegazeta (takie wyrazy, jak *autoalarm, autocasco, autoserwis, teleabonent* znalazły się dopiero w suplemencie do SjpDor.), a z kolei w Swjpdun. są złożenia, których nie ma w SjpSzym. (i oczywiście w SjpDor.): *autoburdel, autokomis, automyjnia, autoodszkodowanie, autookulary, telebim, telemania, telekonferencja, telenowela, telewido*...

Przedmiotem dalszych rozważań będą nazwy firm zajmujących się sprzedażą lub naprawą samochodów i części samochodowych z członem *auto*⁵ oraz tytuły (lub składniki tytułów) audycji telewizyjnych, współtworzone przez człon *tele*⁶.

Pierwszą kwestią, jaką wywołują zebrane wyrazy złożone, jest różnorodny sposób ich zapisu. Pisownia (grafia, ortografia) tylko z pozoru nie jest problemem językoznawczym. Mimo że mówienie jest najbardziej powszechnym sposobem komunikacji językowej, to nasze wyobrażenie o takich elementach języka, jak leksem (jego budowa), kształtuje tekst pisany. Druga sprawa to budowa rozpatrywanych złożzeń i wynikająca z niej ich zawartość treściowa (umownie: znaczenie)⁷.

Najwięcej nazw firm z początkowym członem *Auto-* zapisanych jest z łącznikiem, np.: *Auto-Adam, Auto-Amator, Auto-Części, Auto-Forum, Auto-Komis, Auto-Kram, Auto-Mar, Auto-Max, Auto-Mix, Auto-Mobil, Auto-Moto, Auto-Partner* (obok: *auto-partner*), *Auto-Punkt, Auto-Real, Auto-Shop, Auto-Wyżyny, Auto-Car, Auto-Center, Auto-Centrum, Auto-France, Auto-Imp, Auto-Mobiler, Auto-Kar, Auto-Karoseria, Auto-Komplex, Auto-Krax, Auto-Lak, Auto-Lakiernia, Auto-Mak, Auto-Ram, Auto-Rem, Auto-Servis, Auto-Obsługa, Auto-Serwis, Auto-Elektryk, Auto-Heart, Auto-Hol, Auto-Eko, Auto-Fart, Auto-Krak, Auto-Naprawa, Auto-Reno, Auto-Rojan, Auto-Service, Auto-Serwice, Auto-Usługi, Auto-Myjnia, Auto-Schrott, Auto-Handel* (Spis: 176-186); *Auto-Szrot, Auto-Złom, Auto-Astry, Auto-Gaz, Auto-Iwmar, Auto-Janko, Auto-Marka, Auto-Market, Auto-Pol, Auto-Propan, Auto-Glas, Auto-Euro, Auto-Ram, Auto-Blacharstwo, Auto-Elektryka, Auto-Hurt* (Pf: 250-261).

⁴ Są jeszcze złożenia z *tele-*, w których znaczenie tego członu związane jest nie z telewizją, a z telefonią, np. *telefaks*, lub telekomunikacją, np. *teleinformatyka*. Wszystkie semantyczne i strukturalne typy wyrazów złożonych z *tele-* przedstawiłem we wcześniejszym artykule pt. „O tytule tygodnika *Tele Tydzień* i o innych wyrażeniach z *tele*” [zob. Dyszak A., 1994].

⁵ Przytaczane niżej przykłady wybrałem z dwóch książek telefonicznych: *Spis firm i instytucji w układzie branżowym i alfabetycznym*, wydany przez *Polskie Książki Telefoniczne* dla miasta Bydgoszczy i województwa bydgoskiego na rok 1995/96 (Spis), oraz *Panorama Firm*, Bydgoszcz 96/97 (Pf).

⁶ Zebrane przykłady pochodzą z tygodnika *Kurier tv* (numery wydane w okresie 28.07.2000 -26.07.2001).

⁷ Chodzi o wartość informacyjną danej nazwy (czego można się z niej dowiedzieć).

Znacznie mniej jest przykładów nazw zapisanym oddzielnie z członem *Auto-* (*Auto*): *Auto France, Auto Pol, Auto Shop, Auto Lack, Auto Tur, Auto Klimat, Auto Naprawa, Auto Serwis, Auto Start, Auto Szrot* obok *Auto szrot, Auto Handel, Auto Komis* (Spis: 176-186); *Auto Mix, Auto Kram, Auto Moto, Auto Plus, Auto Schrott, Auto Traktor, Auto Glas, Auto Lak, Auto Diesel, Auto Krak, Auto Puch, Auto Tak* (Pf: 250-260).

Nazw pisanych łącznie z członem *Auto-* jest najmniej: *Autoczęść, Automar, Autoprzylesie, Autocar, Autocolor, Autolakiernia, Autonaprawa, Autohol, Autopomoc, Autoservice* obok *Autoserwis, Autohandel, Autozłom* (Spis: 176-186); *Automoto, Autopol, Autosprzęt, Autosystemy, Automaz, Autodiagnostyka, Automania* (Pf: 250-261).

Uwagę zwracają warianty zapisu homofonicznych nazw, por.: *Auto-Blacharstwo* i *Autoblacharstwo*; *Auto Komis* i *Autokomis*; *Auto-Krak* i *Auto Krak*; *Auto-Kram* i *Auto Kram*; *Auto-Lak* i *Auto Lak*; *Auto-Mar* i *Automar*; *Auto-Moto*, *Auto Moto* i *Automoto*; *Auto-Pol*, *Auto Pol* i *Autopol*; *Auto-Shop* i *Auto Shop*; *Auto-Handel*, *Auto Handel* i *Autohandel*; *Auto-Hol* i *Autohol*; *Auto-Mobil* i *Automobil*; *Auto-Naprawa*, *Auto Naprawa* i *Autonaprawa*; *Auto-Service* i *Autoservice* obok *Auto-Serwis*, *Auto Serwis* i *Autoserwis*; *Auto-Szrot* i *Auto Szrot* (także *Auto szrot*) obok *Auto-Schrott* i *Auto Schrott*; *Auto-Złom* i *Autozłom*, oraz różnice w samej grafii podobnych nazw, por.: *Auto-Servis* i *Auto-Serwis* (*Auto Serwis*, *Autoserwis*), *Auto-Service* (*Autoservice*) i *Auto-Service* - ich drugi człon jest zapisywany albo jako *servis* lub *serwis*, albo jako *service* lub *serwice*⁸; podobne różnice dotyczą nazw *Auto-Car* i *Auto-Kar* oraz *Auto-Szrot* i *Auto-Schrott* (lub *Auto Szrot* i *Auto Schrott*). Obcojęzyczne zapisy typu *service* czy *Schrott* unaoczniają ciągle obecną tendencję w wyborze nazw firm (a także audycji telewizyjnych, por. *Teleshopping*), o której pisała już Renata Przybylska [zob. Przybylska R., 1992], a polegającą na dążeniu „do tego, aby miała ona cudzoziemskie brzmienie lub przynajmniej **obcą, niepolską postać graficzną**.” [Przybylska R., 1992: s. 142 - podkreślenie moje]. Natomiast zupełnie inne zjawisko reprezentuje para: *Auto-Partner* i *auto-partner*: w drugiej z nazw widoczna jest maniera ortograficzna, polegająca na pisaniu nazw własnych małymi literami.

Iż pisownia tego typu nazw jest problemem, świadczą przykłady różnych ich zapisów w jednym miejscu. W Inowrocławiu przy ul. Poznańskiej na budynku *Salonu Daewoo* umieszczone są obok siebie dwa szyldy z członem *Auto-*: raz pisanym łącznie, por. *Autoczęść*, drugi raz - z łącznikiem, por. *AUTO-NAPRAWA*, a z kolei inny zakład naprawy sa-

⁸ W najnowszych słownikach języka polskiego (Swjpdun., NspMar., NsoPol.) odnotowuje się jedynie rzeczownik *autoserwis*, a więc z polską wersją francuskiego słowa *service* ('służba').

mochodów znajdujący się w tym mieście przy ul. Wałowej opatrzony został dwoma szyldami o tej samej treści różnie zapisanymi: z łącznikiem, por. *AUTO-NAPRAWA* (przy wjeździe), i rozłącznie, *AUTO NAPRAWA* (w podwórzu na budynku warsztatu)⁹.

Tytuły programów telewizyjnych rozpoczynających się członem *Tele-* (lub zawierających tego typu złożenie) pisane są najczęściej łącznie: *Teleranek* (TV1), *Telezakupy* (TV1/TV2)¹⁰, *Teleexpress* (TV1/TVPolonia), *Telemedia* (Polonia1), *Telesklep* (TVN/Puls), *Teledyski*, *Teleshopping* (RTL7), *(Jesienna) Telejazda*, *Telekurier* (obok: *Telekurier bis*), *Telenowyny*, *Teletransmisje* (3TVP regionalna), *Teletubies* (Canal+), *Telesprzedaż* (TMT), *Telemagiel* (Białystok), *Telenotatnik* (Szczecin). Rzadko człon ten zapisywany jest w nich oddzielnie: *Tele Milenium* (TV2), *Tele motor* (Warszawa)¹¹.

Ilustracją różnorakiego zapisu nazw programów telewizyjnych są też złożenia z członem *extra-*, por.: *Extra Zoom* (RTL7) i *Extraklasa* (Polsat sport), który dodatkowo zwraca uwagę niepoprawną grafia (w miejscu litery *x* powinno być połączenie liter *k* i *s*)¹².

Autorzy słowników ortograficznych, poprawnościowych i ogólnych języka polskiego odnotowują rzeczowniki pospolite z początkowymi członami *auto-*, *tele-* czy *ekstra-* (występującymi w nich seryjnie) pisanymi łącznie. Ciekawy wyjątek w tym zakresie stanowi hasło *auto cysterna*, znajdujące się tylko w Sojpszym. przy jednoczesnym braku w nim hasła *autocysterna*, które z kolei w takiej właśnie postaci ortograficznej odnotowują autorzy NsoPol. i Marian Kucala w *Małym słowniku poprawnej polszczyzny* (zob. MsppKuc.). Jeśli uzna się, że zmiana uległa tylko pisownia, to wówczas rzeczownik *autocysterna* trzeba traktować jako **zrost** powstały z rzeczowników *auto* (będącego skróceniem wyrazu

⁹ Szczegółowy opis złożów omawianego typu zamieściłem w artykule „O pisowni i znaczeniu członu *auto-* w rzeczownikach typu *automyjnia*” [zob. Dyszak A. S., 2001].

¹⁰ W programie o podanej nazwie pojawia się też - jako element scenografii - napis *Telesprzedaż*.

¹¹ Problem zapisu złożów z *tele-* poruszyłem już we wspomnianym wcześniej artykule dotyczącym tytułu tygodnika *Tele Tydzień* [zob. Dyszak A., 1994]. Tam też odnotowana została nazwa audycji telewizyjnej z członem *Tele-* pisana z łącznikiem: *Tele-komputer*. Przykład ten okazuje się jednakże być jednostkowym (może tylko błędnie zapisanym). Natomiast w uzupełnieniu ówczesnych rozważań chcę zwrócić uwagę na tytuły innych tygodników drukujących programy telewizyjne, które obecnie ukazują się równolegle z *Tele Tygodniem*. Są to: *teleświat* (pisownia łączna, ale małą literą; człon *tele* jest skróceniem wyrazu *telewizja*) i *SUPERTELE* (człon *tele* jako drugi w kolejności powoduje, że całe złożenie ma niejasne znaczenie), wydawany przez *TELE MAGAZYN* (pisownia rozłączna; człon *tele* jest skróceniem przymiotnika *telewizyjny*).

¹² Hasło *extraklasa* jest odnotowane w SjpSzym., w Sojpszym. i w NsoPol.

automobil)¹³ oraz *cysterna* i mający takie samo znaczenie jak prymarne względem niego zestawienie *auto cysterna*: 'auto, które jest cysterną'. Zgodnie z sugestią w SwoTok. wyraz *auto* współtworzy także takie rzeczowniki, jak: *autobus*, por.: *auto(mobil) + (omni)bus*, *autocasco*, por.: *auto + casco*, *autocampnig*, por.: *auto + camping*, oraz *autodrom*, por.: *auto + drómos*. Inaczej natomiast został utworzony – jak podają autorzy SwoTok. – rzeczownik *autokar*, zbliżony (pod względem odniesienia) do rzeczownika *autobus*, por.: *autós* (gr. 'sam') + *car* (ang. 'wóz'). Rzeczowniki *autobus* i *autokar* trudno jednakże uznać we współczesnym języku polskim za szeroko rozumiane złożenia z wyrazem *auto* (jak zrost *auto-cysterna*) czy członem *auto-* o znaczeniu „samochodowy, (przeznaczony) dla samochodów, traktujący samochody jako obiekt czynności” (jak złożenia *autocasco*¹⁴, *autocamping*¹⁵, *autodrom*¹⁶). Ich struktura jest złożona tylko genetycznie (na gruncie obcym: gr.-łac. – *autobus* ← *automobil + omnibus* ← *autós + mobilis + omnibus* 'samochód dla wszystkich', gr.-ang. – *autokar* ← *autós + car* 'wóz, który jeździ sam').

Niektóre obce człony, współtworzące w języku polskim – podobnie jak *audio-* i *tele-* – wyrazy złożone, usamodzielniały się, czego przykładem jest ciąg *mini*, który w połączeniu z rzeczownikiem *spódniczka* występuje albo w prepozycji i pisany jest łącznie, por. *minispódniczka*¹⁷ (złożenie), albo w postpozycji, gdzie pisany jest rozłącznie, por. *spód-*

¹³ Por. kwalifikację rzeczownika *auto* w SwoTok.: <skr. auto(mobil)>. Za błędną należy uznać jednakże interpretację rzeczownika *auto* w SjpSzym. jako skrótowca (zgodnie z kwalifikatorem, jakim go tam opatrzone), bowiem - jak podają sami autorzy tego słownika - *skrótowiec* to «połączenie pierwszych liter dwóch lub większej liczby wyrazów (...); parę liter (często pierwsza i ostatnia) wyrazu, zastępujących cały wyraz (...)», natomiast *auto* to wynik ucięcia/dezintegracji. (w SwoTok. kwalifikator „skr.” oznacza „skrót, skrótowo”).

¹⁴ Por. definicję tego rzeczownika np. w SjpSzym.: «ubezpieczenie samochodu...».

¹⁵ W definicji rzeczownika *autokemping*, do którego autorzy SjpSzym. odsyłają pod hasłem *autocamping*, nie został u użyty ani wyraz *samoход*, ani - *samoходowy*, por.: «teren (...) przeznaczony na biwak dla turystów zmotoryzowanych», ale wydaje się możliwa do przyjęcia prosta definicja wynikająca z jego struktury 'kemping samochodowy/dla turystów z samochodami'.

¹⁶ Słownikowe wyjaśnienia znaczenia tego rzeczownika są zbieżne z znaczeniem wynikającym z jego budowy ('auto=samoход+drómos=bieżnia), zob. np. definicję w Swjpdun.: 'specjalnie przygotowany tor ćwiczeniowy i wyścigowy dla samochodów' (podkreślenie moje).

¹⁷ Taki zapis ma odpowiednie hasło w SjpSzym., w słowniku ortograficznym S. Jodłowskiego i W. Taszyckiego [zob. Jodłowski S., Taszycki W., 1973], w słowniczku pisowni łącznej i rozłącznej I. Arctowej [zob. Arctowa I., 1976]. Natomiast w SppDor. i Sojpszym. podaje się jego pisownię z łącznikiem (!): *mini-spódniczka*, jednak w ich nowszych odpowiednikach (NsppMar. i NsoPol.) wyraz ten zapisany jest jako ciąg w żaden sposób nieprzerwany.

niczka mini (zestawienie: rzeczownik + przymiotnik)¹⁸. Człony *auto-* i *tele-* nie uzyskały takiej samodzielności, bowiem nie występują połączenia typu *naprawa auto (możliwe jest wyrażenie *naprawa aut*, ale niestety nie używa się go w funkcji nazwy odpowiednich firm), *konferencja tele, w związku z tym również ich rozłączna pisownia w pozycji inicjalnej jest nieuzasadniona.

Znaczeń wielu spośród podanych wyżej nazw z członem *Auto-* nie da się odczytać z ich budowy. Za takie należy uznać ktematonimy typu *Auto-Mar*, *Auto-Rem*, *Auto Krak*, w których drugi człon jest skróceniem wyrazu znanego tylko autorowi danej nazwy (w niektórych wypadkach – jak można się domyślać – jest to imię lub nazwisko właściciela sklepu czy warsztatu), a także takie nazwy, jak *Auto Plus* czy *Automaz*, w których drugi człon jest zupełnie niezrozumiały. W ten sposób przejawia się też kolejna tendencja, opisywana przez Renatę Przybylską, „aby każda firma, sklep, hurtownia miała jakąś swą niepowtarzalną nazwę” [Przybylska R., 1992: s. 139] jako „wyraz wychodzenia z panującej do niedawna powszechnej anonimowości, dążenia do wyróżnienia się z tłą” (tamże). Jednakże tendencja ta nie sprzyja w wielu wypadkach komunikatywności opisywanych nazw. Czytelne i zrozumiałe są w zasadzie te z nich, w których drugi człon motywowany jest znanym rzeczownikiem pospolitym (niekiedy obcym), por.: *Auto-Blacharstwo* (← *blacharstwo*) ‘blacharstwo samochodowe’, *Auto-Centrum* (← *centrum*) ‘centrum samochodowe’ (podobnie *Auto-Center*¹⁹), *Auto-Części* (← *części*) ‘części samochodowe’ (podobnie *Autoczęść*, choć w tym wypadku zastanawia użycie drugiego członu w formie liczby pojedynczej), *Autodiagnostyka* (← *diagnostyka*) ‘diagnostyka samochodowa’, *Auto-Elektryk* (← *elektryk*) ‘elektryk samochodowy’, *Auto-Elektryka* (← *elektryka*) ‘elektryka samochodowa’, *Auto-Gaz* (← *gaz*) ‘gaz do samochodów’ (zakładanie instalacji gazowej w samochodach), *Auto-Handel* (← *handel*) ‘handel samochodami’ (podobnie *Auto Handel*, *Autohandel*), *Auto-Hol* (← *holować*) ‘hol (holowanie) samochodów’ (podobnie *Autohol*), *Auto-Hurt* (← *hurt*) ‘hurt (hurtowa sprzedaż) samochodów’, *Auto-Karoseria* (← *karoseria*) ‘karoserie samochodowe/naprawa karoserii samochodowych’, *Auto-Komis* (← *kims*) ‘komis samochodowy’ (podobnie *Auto Ko-*

¹⁸ Usamodzielnienie członu *mini* (obok *stereo*) zauważa się też w opisach rzeczowników złożonych [zob. np. Grzegorzczkowska R., Puzynina J., 1984: s. 407, gdzie podaje się jako przykład zestawienie *sukienka mini*].

¹⁹ *Center* to amerykańska wersja angielskiego słowa *centre* (polskie: *centrum*), por. z odpowiednimi hasłami np. w *Podręcznym słowniku angielsko-polskim* J. Stanisławskiego, K. Billip i Z. Chocitowskiej (zob. Psap).

mis), *Auto-Kram* (← *kram*) 'kram z samochodami/z częściami samochodowymi' (podobnie *Auto Kram*), *Auto-Lakiernia* (← *lakiernia*) 'lakiernia samochodowa' (podobnie *Autolakiernia*), *Automania* (← *mania*) 'mania samochodowa (miejsce realizacji manii samochodowej)', *Auto-Market* (← *market*) 'market samochodowy', *Auto-Myjnia* (← *myjnia*) 'myjnia samochodowa/samochodów', *Auto-Naprawa* (← *naprawa*) 'naprawa samochodów' (podobnie *Auto Naprawa*, *Autonaprawa*), *Auto-Obsługa* (← *obsługa*) 'obsługa (naprawa) samochodów', *Autopomoc* (← *pomoc*) 'pomoc samochodowa (samochodom)' *Auto-Punkt* (← *punkt*) 'punkt (sprzedaży części) samochodów', *Auto-Serwis* (← *serwis*) 'serwis samochodowy' (podobnie *Auto-Serwis*, *Auto-Service*, *Auto-Serwice*, *Auto Serwis*, *Autoservice*, *Autoserwis*), *Autosprzęt* 'sprzęt samochodowy', *Autosystemy* 'systemy samochodowe', *Auto-Shop* (← *shop*) 'shop (sklep) samochodowy' (podobnie *Auto Shop*), *Auto-Szrot* (← *szrot*) 'szrot (złom) samochodowy' (podobnie *Auto-Schrott*, *Auto Szrot*, *Auto szrot*, *Auto Schrott*), *Auto-Usługi* (← *usługi*) 'usługi samochodowe (w zakresie naprawy samochodów)', *Auto-Złom* (← *złom*) 'złom samochodowy' (podobnie *Autozłom*). Znaczenie każdej z tych nazw jest wynikiem modyfikacji znaczenia podstawowego rzeczownika, spowodowanej znaczeniem dodanego do niego członu *tele-*. Kłopot natomiast sprawia interpretacja znaczenia takich pozornie przejrzystych strukturalnie nazw (również współmotywowanych znanymi rzeczownikami pospolitymi), jak *Auto-Amator* (← *amator*), *Auto-Forum* (← *forum*) czy *Auto-Partner* (← *partner*), z których jednak nie da się odczytać charakteru usług świadczonych przez nazwaną w taki sposób firmę.

Czy można jednak rozumieć rozpatrywany człon *auto-* inaczej, niż sugerują autorzy słowników? Pozytywną odpowiedź na to pytanie nasuwa analiza treści leksemu *automyjnia*. W Swjpdun. jego znaczenie definiowane jest zgodnie z przedstawioną wcześniej interpretacją odpowiedniej nazwy własnej w ortograficznym wariantcie *Auto-Myjnia*: «myjnia samochodów» (w SjpSzym. brak odpowiedniego hasła). Moją uwagę zwróciło jednakże użycie tego rzeczownika na jednej ze stacji British Petrol (tzw. zielonych stacji, oznaczanych skrótem BP) w Inowrocławiu przy ul. Poznańskiej. Obok znajdującej się tam «automyjni» znajduje się «myjnia ręczna». Zestawienie z sobą i porównanie zastosowanych tam w odpowiednich miejscach nazw *automyjnia* i *myjnia ręczna* sugeruje przeciwstawienie członu *auto-* przymiotnikowi *ręczna*, co pozwala sądzić, iż człon ten znaczy to, co przymiotnik *automatyczny*, i jest jego

skróceniem²⁰. Znaczenie tak rozumianego rzeczownika *automyjnia* można więc zdefiniować w następujący sposób: 'myjnia automatyczna (samoczynna)'²¹. Rzeczownik *automyjnia* może mieć zatem dwa różne odniesienia: 1) szersze - do każdej myjni samochodowej: ręcznej lub automatycznej, 2) węższe - tylko do automatycznej myjni samochodów²². Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na definicję rzeczownika *autoalarm* (poprzedzonego cyfrą I) w SjpSzym.: «samoczynny odbiornik na statkach do przyjmowania sygnałów radiowych wzywających pomocy». Pokazuje ona, że ciąg *auto-* może być w niektórych rozpoczynających się nim rzeczownikach użyty właśnie w znaczeniu 'automatyczny, samoczynny', czego nie uwzględnili autorzy żadnego ze słowników, w których ciąg ten - jako człon niesamodzielnny - jest definiowany.

Najwięcej analizowanych nazw audycji telewizyjnych ma znaczenia będące modyfikacją znaczeń ich drugiego członu, motywowanego rzeczownikiem pospolitym²³, spowodowaną znaczeniem członu *tele-*, por.: *Teleranek* (← *ranek*) 'ranek z telewizją/w telewizji', *Telesklep* (← *sklep*) 'sklep telewizyjny/w telewizji'²⁴, *Teleshopping* (← *shopping*) 'shopping (zakupy) w telewizji/dzięki telewizji', *Telesprzedaż* (← *sprzedaż*) 'sprzedaż w telewizji', *Teletransmisje* (← *transmisje*) 'transmisje telewizyjne', *Telezakupy* (← *zakupy*) 'zakupy w telewizji/dzięki telewizji'. Ciekawa jest semantyka tytułów takich telewizyjnych audycji informacyjnych, jak: *Teleexpress*, *Telekurier*, *Telenotatnik*, *Telenowyny*. W złożeniach *Teleexpress* i *Telekurier* na informacyjny charakter nazywanych nimi audycji wskazuje drugi ich człon, nawiązujący do tytułów prasy codziennej, w których występują rzeczowniki *express* (por. np. **Express**

²⁰ Niewłaściwe w takim kontekście użycia rzeczownika *myjnia* (z przymiotnikiem *ręczna*) wydaje się zdefiniowanie w SwjpDun. jego odniesienia tylko do miejsca, w którym myje się (coś) automatycznie, por.: *myjnia* «budynek lub wydzielone w nim miejsce przeznaczone do zautomatyzowanego mycia czegoś».

²¹ Przymiotniki *automatyczny* i *samoczynny* zgodnie z definicjami słownikowymi można uznać za synonimy, por. ich definicje np. w SjpSzym.: *automatyczny* 1. «będący automatem; wykonany za pomocą automatu; samoczynny, mechaniczny», *samoczynny* «działający automatycznie; automatyczny, mechaniczny».

²² W Bydgoszczy przy ul. Grodzkiej do znajdującej się tam myjni samochodowej zaprasza napis *Ręczna auto-myjnia*. W takim użyciu chodzi bezsprzecznie o *automyjnię* rozumianą jedynie jako myjnia samochodów.

²³ Za wyjątek w tym zakresie trzeba uznać tytuł *Teletubies*, którego drugi człon motywowany jest neologizmem *tubies*, oznaczającym fantastyczne stworki, które są postaciami z animowanych filmów dla dzieci.

²⁴ Inaczej będzie rozumiana nazwa *Telesklep*, stanowiąca szyld sklepu, w którym sprzedaje się telewizory i akcesoria telewizyjne (nazwę taką nosi jeden ze sklepów przy ulicy Bocianowo w Bydgoszczy).

Bydgoski) i *kurier* (por. np. *Ilustrowany Kurier Polski*)²⁵. Z kolei człon *tele-* wskazuje na sposób przekazywania informacji: przez telewizję. Charakter audycji zatytułowanej *Telenotatnik* można odczytać ze znaczeń elementów składowych jedynie na podstawie asocjacji, jakie może wywoływać rzeczownik *notatnik*: telewizyjne notatki o bieżących wydarzeniach. Podobnie asocjacyjny charakter ma znaczenie złożenia *Teledyski*, któremu jako jedynemu z analizowanych nazw odpowiada rzeczownik pospolity *teledysk* o znaczeniu zdefiniowanym w Swjpdun.: 'krótki film muzyczny, w którym wykonywana piosenka ma atrakcyjną oprawę wizualną; (...)'²⁶. Na szczególną uwagę zasługuje złożenie *Tele-nowiny*, którego znaczenie wynika ze swoistej „gry słów”. Można domniemywać, że drugi jego człon jest wynikiem skrzyżowania wyrazów *nowy* i *nowiny* (→ *nowiny*). Znaczenie każdego z nich wnosi inny składnik do znaczenia motywowanej nazwy, por.: *tele-* + *nowy* = 'nowa (informacyjna) audycja telewizyjna', *tele-* + *nowiny* = '(informacyjna) audycja telewizyjna przekazująca nowiny', co w efekcie daje następującą jej treść: 'nowa (informacyjna) audycja telewizyjna przekazująca nowiny'. Trudno natomiast zinterpretować w oderwaniu od nazywanej przez nie audycji – mimo jasnej motywacji drugiego ich członu – znaczenia takich neologizmów, jak: *Telemedia* (← *media*), *Telejazda* (← *jazda*), *Telemagiel* (← *magiel*), *Tele Milenium* (← *milenium*), *Tele motor* (← *motor*). Ich interpretacja semantyczna zależy jest od wiedzy odbiorcy na temat treści odpowiedniej audycji.

Rozwiązanie skrótów tytułów cytowanych słowników:

MsspKuc.: M. Kucala, Mały słownik poprawnej polszczyzny, Kraków-Warszawa 1995.

NsoPol.: Nowy słownik ortograficzny pod red. K. Polańskiego, Warszawa 1999.

NsspMar.: Nowy słownik poprawnej polszczyzny pod red. A. Markowskiego, Warszawa 1999.

²⁵ Należy w tym miejscu zauważyć, że tylko rzeczownikowi *kurier* przypisuje się w słownikach (SjpSzym., SwoTok.) znaczenie gazety codziennej, por. jego definicję w SwoTok.: «gazeta codzienna, szczególnie mająca ten wyraz w tytule», choć w SjpSzym. uznane ono zostało za przestarzałe (w Swjpdun. brak odpowiedniego hasła).

²⁶ Następuje tu prawdopodobnie skojarzenie z płytą, na której nagrano dźwięk i obraz. Kształtem płyta taka przypomina dysk. Odpowiedni rzeczownik (*dysk*) definiowany w (?) tym znaczeniu jest tylko w Swjpdun., por.: 'urządzenie służące do przechowywania informacji', ale jak wynika z kwalifikatora, jakim go opatriono (informatyka), nie należy on do języka ogólnego.

- Psap: J. Stanisławski, K. Billip, Z. Chociłowska, Podręczny słownik angielsko-polski, Warszawa 1988.
- SjpSzym.: Słownik języka polskiego pod red. M. Szymczaka (wydanie scalone), Warszawa 1995.
- SojpSzym.: Słownik ortograficzny języka polskiego pod red. M. Szymczaka, Warszawa 1983.
- SppDor.: Słownik poprawnej polszczyzny pod red. W. Doroszewskiego i H. Kurkowskiej, Warszawa 1976.
- SwjpDun.: Słownik współczesnego języka polskiego pod red. B. Dunaja, Warszawa 1999.
- SwoTok.: Słownik wyrazów obcych pod red. J. Tokarskiego, Warszawa 1980.

Bibliografia (poza słownikami):

- Arctowa I.**, 1976, *Razem czy osobno. Zasady pisowni łącznej i rozdzielnej ze słownikiem*, Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Dyzak A.**, 1994, *O tytule tygodnika Tele Tydzień i o innych wyrażeniach z tele*, „Język Polski” LXXIV, 4-5, s. 278-282.
- Dyzak A. S.**, 2001, *O pisowni i znaczeniu członu auto- w rzeczownikach typu automyjnia*, „Język Polski” LXXXI, 5, s. 71-74.
- Grzegorzczkova R., Puzynina J.**, 1984, *Słowotwórstwo rzeczowników*, w: Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia, pod red. R. Grzegorzczkovej, R. Laskowskiego, H. Wróbla, Warszawa: PWN.
- Jodłowski S., Taszycki W.**, 1973, *Zasady pisowni polskiej i interpunkcji ze słownikiem ortograficznym*, Ossolineum.
- Przybylska R.**, 1992, *O współczesnych nazwach firm*, „Język Polski” LXXII, 2-3, 992, s. 138-150.

Summary

The article treats about polish composed names of firms, which sell cars and parts of cars or repair cars, with first not independently foreign element *auto-* and composed titles (or ingredients of titles) of television broadcasts co-formed by foreign element *tele-*. Orthography of the first elements is threefold: separate (e.g.: *Auto Naprawa*, *Tele motor*), with hyphen (e.g. *Auto-Centrum*), united (e.g.: *Autodiagnostyka*, *Telezakupy*). There are variants in orthography of some names, e.g.: *Auto-Handel*, *Auto Handel* and *Autohandel*, and differences in graphic of homophonic names, e.g.: *Auto-Servis* and *Auto-Serwis* (*Auto Serwis*, *Autoserwis*), *Auto-Service* (*Autoservice*) and *Auto-Service*. Only uni-

ted variants of compounds with the first element *auto-* or *tele-* are correct orthographically. Readable and clear are the compounds with the second element of their structure motivated by any well-known common noun. Sometimes it is any foreign word, e.g.: *Auto-Schrott* (← Germ. *Schrott*), *Teleshopping* (← Eng. *shopping*). The most of all meanings are modification of meaning of the second structural element, e.g.: *Autolakiernia* (← *lakiernia*, Eng. *varnishing*) 'motor-car varnishing', *Telesklep* (← *sklep*, Eng. *shop*) 'television shop'. Noteworthy is noun *automyjnia*, which can to have two variants of references: 1) broader - to every car-motor washing stands: handed or automatical, 2) narrower - only to automatical car-motor washing stands. Meanings of many names with the first element *Auto-* or *Tele-* aren't possible to run off from their structure.